

## תלמוד בבלי מסכת סוטה פרק א - המקנא [דף ב עמוד א]

**[דף ב עמוד א]** /מתני'/. המקנא לאשתו, רבי אליעזר אומר: מקנא לה על פי שנים, ומשקה על פי עד אחד או ע"פ עצמו; רבי יהושע אומר: מקנא לה על פי שנים ומשקה ע"פ שנים. כיצד מקנא לה? אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני, ודברה עמו - עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה, נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה - אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ואם מת - חולצת ולא מתייבמת.

גמ'. מכדי תנא מנזיר סליק, מאי תנא דקא תנא סוטה? כדרבי; דתניא, רבי אומר: למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. וליתני סוטה והדר ליתני נזיר! איידי דתנא כתובות ותנא המדיר תנא נדרים, ואידי דתנא נדרים תנא נזיר דדמי לנדרים, וקתני סוטה כדרבי.

המקנא. דיעבד אין, לכתחילה לא, קסבר תנא דידן: אסור לקנאות. א"ר שמואל בר רב יצחק: כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה, אמר הכי: אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו, שנא': +תהלים קכה+ כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר: +תהלים סח+ אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. איני? והא אמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני! לא קשיא: הא בזוג ראשון, הא בזוג שני.

ר"א אומר: מקנא לה על פי שנים וכו'. עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה, אבל בטומאה - עד אחד מהימן, ותנן נמי: עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת - לא היתה שותה. מדאורייתא מנלן דמהימן עד אחד? דתנו רבנן: +במדבר ה+ ועד אין בה - בשנים הכתוב מדבר, או אינו אלא אפילו באחד? ת"ל: +דברים יט+ לא יקום עד אחד באיש, **[דף ב עמוד ב]** ממשמע שנאמר

לא יקום עד באיש, איני יודע שהוא אחד? מה ת"ל אחד? זה בנה אב: כל מקום שנאמר עד, הרי כאן שנים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד; ואמר רחמנא: תרי לית בה אלא חד, +במדבר ה+ והיא לא נתפשה - אסורה. אלא טעמא דכתיב לא יקום עד אחד באיש, הא לאו הכי, הוה אמינא עד דסוטה חד הוא, ואי אפילו חד ליכא, אלא במאי מיתסרא? איצטריך, סד"א עד אין בה - אין נאמן בה. אין נאמן בה? ואלא מאי בעי? עד דאיכא תרי, לישתוק קרא מיניה, דאתיא דבר דבר מממון, ואנא ידענא מידי דהוה אכל עדיות שבתורה! איצטריך, סד"א סוטה שאני, דרגלים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה, ליתיהמן בה עד אחד. ומי מצית אמרת דאין נאמן בה ושריא? והא מדכתיב והיא לא נתפשה, מכלל דאסורה! איצטריך, סד"א אין נאמן בה עד דאיכא תרי, ובתרי נמי היא דלא נתפשה, קמ"ל.

רבי יהושע אומר: מקנא לה על פי שנים וכו'. מ"ט דרבי יהושע? אמר קרא: +במדבר ה+ בה, בה - ולא בקינוי, בה - ולא בסתירה; ורבי אליעזר אומר: בה - ולא בקינוי. ואימא: בה - ולא בסתירה! סתירה איתקש לטומאה, דכתיב: +במדבר ה+ ונסתרה והיא נטמאה. קינוי נמי איתקש לטומאה, דכתיב: +במדבר ה+ וקנא את אשתו והיא נטמאה! הא מיעט רחמנא בה. ומה ראית? מסתברא סתירה עדיפא, שכן אוסרתה כטומאה. אדרבה, קינוי עדיף, שכן עיקר גרם לה! אי לאו סתירה, קינוי מי איכא? ואי לאו קינוי, סתירה מאי אהני? אפ"ה סתירה עדיפא, דאתחלתא דטומאה היא. מתני' דלא כי האי תנא; דתניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום ר' אליעזר: המקנא לאשתו, מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו, ומשקה לה על פי שנים; השיבו חכמים: לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, אין לדבר סוף. מ"ט דר' יוסי ברבי יהודה? אמר קרא: בה - ולא בסתירה. ואימא: בה - ולא בקינוי! קינוי איתקש לטומאה, דכתיב: וקנא את אשתו והיא נטמאה. סתירה נמי איתקש לטומאה, דכתיב: ונסתרה והיא נטמאה! ההוא, לכמה שיעור סתירה - כדי טומאה הוא דאתא. השיבו חכמים: לדברי ר' יוסי בר' יהודה, אין לדבר סוף. מאי ניהו? דזמנין דלא קני ואמר קנאי: הא למשנתינו יש לדבר סוף? זמנין דלא איסתתר ואמר איסתתר! אמר רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן: אף לדברי רבי יוסי בר' יהודה, אין לדבר סוף. אף לדברי רבי יוסי בר' יהודה, ולא מיבעיא למשנתינו? אדרבה, למשנתינו איכא עיקר, התם ליכא עיקר! אלא אי איתמר הכי איתמר, א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן: לדברי ר' יוסי בר' יהודה,

אף למשנתינו אין לדבר סוף. א"ר חנינא מסורא: לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהדי פלוני, דילמא קי"ל כרבי יוסי בר' יהודה, דאמר: קינוי על פי עצמו, ומיסתתרא, וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה, וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם. אמר ריש לקיש: מה לשון קינוי? דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים. אלמא קסבר: קינוי על פי עצמו, וכולי עלמא לא ידעי דקני לה, ואמרי מאי דקמא דקא בדלה? ואתו למיעבד קנאה בהדה. ורב יימר בר ר' שלמיא משמיה דאביי אמר: דבר המטיל קנאה בינו לבינה. אלמא קסבר: קינוי על פי שנים עדים, וכולי עלמא ידעי דקני לה, ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה. **[דף ג עמוד א]** אלמא קסברי, דאסור לקנאות. ומאן דאמר: מותר לקנאות, מהו לשון קינוי? אמר רב נחמן בר יצחק: אין קינוי אלא לשון התראה, וכן הוא אומר: +יואל ב+ ויקנא ה' לארצו. תניא, היה רבי מאיר אומר: אדם עובר עבירה בסתר והקב"ה מכריז עליו בגלוי, שנאמר: +במדבר ה+ ועבר עליו רוח קנאה, ואין עבירה אלא לשון הכרזה, שנאמר: +שמות לו+ ויצו משה ויעבירו קול במחנה. ריש לקיש אמר: אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, שנא': +במדבר ה+ איש איש כי תשטה אשתו, תשטה כתיב. תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה? שרגלים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה, ועד אחד מעידה שהיא טמאה. אמר ליה רב פפא לאביי: והא כי כתיבה קינוי - בתר סתירה וטומאה הוא דכתיבה! א"ל: ועבר, וכבר עבר. אלא מעתה, +במדבר לב+ ועבר לכם כל חלוץ, ה"נ! התם, מדכתיב +במדבר לב+ ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו, משמע דלהבא, אלא הכא אי ס"ד כדכתיבי, ועבר בתר טומאה וסתירה, קינוי למה לי. תנא דבי רבי ישמעאל: אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנסה בו רוח, שנאמר: ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו. מאי רוח? רבנן אמרי: רוח טומאה, רב אשי אמר: רוח טהרה. ומסתברא כמאן דאמר רוח טהרה, דתניא: וקנא את אשתו - רשות, דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר: חובה; אי אמרת בשלמא רוח טהרה - שפיר, אלא אי אמרת רוח טומאה, רשות וחובה לעילוי לאיניש רוח טומאה בנפשיה? גופא: וקנא את אשתו - רשות, דברי רבי ישמעאל, ור"ע אומר: חובה. +ויקרא כה+ לעולם בהם תעבודו - רשות, דברי רבי ישמעאל, ר' עקיבא אומר: חובה. אמר ליה רב פפא לאביי, ואמרי לה רב משרשיא לרבא: לימא, ר' ישמעאל ור' עקיבא בכל התורה כולה הכי פליגי, דמר אמר: רשות, ומר אמר: חובה! א"ל: הכא בקראי פליגי; וקנא את אשתו - רשות, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר:

חובה. מ"ט דר' ישמעאל? סבר לה כי האי תנא; דתניא: רבי אליעזר בן יעקב אומר, כלפי שאמרה תורה: +ויקרא יט+ לא תשנא את אחיך בלבבך, יכול כגון זו? ת"ל: ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו. ור"ע? קינוי אחרינא כתיב. ורבי ישמעאל? איידי דבעי למיכתב והיא נטמאה והיא לא נטמאה, כתיב נמי וקנא את אשתו; לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. לה יטמא - רשות, דברי רבי ישמעאל, ר' עקיבא אומר: חובה. מ"ט דר' ישמעאל? איידי דכתי' +ויקרא כא+ אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו, איצטריכא למיכתב לה יטמא. ור' עקיבא? +ויקרא כא+ מכי אם לשארו נפקא, לה יטמא למה לי? לחובה. ורבי ישמעאל? לה מיטמא, ואין מיטמא לאיבריה. [דף ג עמוד ב] ורבי עקיבא? א"כ, ליכתוב רחמנא לה ולישתוק, יטמא למה לי? ש"מ. ור' ישמעאל? איידי דכתב לה, כתב נמי יטמא; לכדתני דבי ר' ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. +ויקרא כה+ לעולם בהם תעבודו - רשות דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר: חובה. מאי טעמא דרבי ישמעאל? איידי דכתיב +דברים כ+ לא תחיה כל נשמה, איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו, למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן, שאתה רשאי לקנותו; דתניא: מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן, שאתה רשאי לקנותו בעבד? ת"ל: +ויקרא כה+ וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו; יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן, שאתה רשאי לקנותו בעבד? ת"ל: +ויקרא כה+ אשר הולידו בארצכם, מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם. ור"ע? ממהם תקנו נפקא, לעולם בהם תעבודו למה לי? לחובה. ורבי ישמעאל? בהם - ולא באחיכם. ור"ע? באחיכם מסיפא דקרא נפקא: +ויקרא כה+ ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך. ור' ישמעאל? איידי דכתי' ובאחיכם, כתי' נמי בהם; לכדתנ' דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל: כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. א"ר חסדא: זנותא בביתא - כי קריא לשומשמא. וא"ר חסדא: תוקפא בביתא - כי קריא לשומשמא. אידי ואידי באיתתא, אבל בגברא לית לן בה. ואמר רב חסדא: בתחילה קודם שחטאו ישראל, היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד, שנאמר: +דברים כג+ כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך, כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם, שנאמר: +דברים כג+ ולא יראה בך ערות דבר ושב

מאחריך. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: כל העושה מצוה אחת בעוה"ז - מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב, שנאמר: +ישעיהו נח+ והלך לפניך צדקך, וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז - מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין, שנאמר: +איוב ו+ ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו. ר"א אומר: קשורה בו ככלב, שנאמר: +בראשית לט+ ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה, לשכב אצלה - בעולם הזה, להיות עמה - לעולם הבא. תנן התם, שהיה בדין: ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם - אינה מתקיימת בפחות משנים, עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם - אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים! ת"ל: +במדבר ה+ ועד אין בה, כל שיש בה. וק"ו לעדות הראשונה מעתה: ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם - מתקיימת בעד אחד, עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם - אינו דין שתתקיים בעד אחד! ת"ל: +דברים כד+ כי מצא בה ערות דבר, ולהלן הוא אומר: +דברים יט+ על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר, מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים, אף כאן על פי שנים. האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא? מבה נפקא בה - ולא בקינוי, בה - ולא בסתירה, מיבעי ליה! הכי נמי קאמר, תלמוד לומר: בה, בה - ולא בקינוי, בה - ולא בסתירה, וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן? נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר, מה דבר האמור להלן עדים שנים, אף כאן עדים שנים. תנו רבנן: אי זו היא עדות הראשונה? זו עדות סתירה, עדות אחרונה? זו עדות טומאה; [דף ד עמוד א] וכמה שיעור סתירה? כדי טומאה, כדי ביאה, כדי העראה, כדי הקפת דקל, דברי רבי ישמעאל; ר"א אומר: כדי מזיגת הכוס; רבי יהושע אומר: כדי לשתותו; בן עזאי אומר: כדי לצלות ביצה; ר"ע אומר: כדי לגומעה; רבי יהודה בן בתירא אומר: כדי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו; ר"א בן ירמיה אומר: כדי לקשור גרדי נימא; חנין בן פנחס אומר: כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם; פלימו אומר: כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר, אע"פ שאין ראיה לדבר - זכר לדבר: +משלי י' ו'+ כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. וכל הני למה לי? צריכי, דאי תנא כדי טומאה, הוה אמינא כדי טומאתה וארצותה, קמ"ל כדי ביאה; ואי תנא כדי ביאה, הוה אמינא כדי גמר ביאה, קמ"ל כדי העראה; ואי אשמעינן כדי העראה, ה"א כדי העראה וארצותה, קמ"ל כדי טומאה, וכמה כדי [העראה]? כדי הקפת דקל. ורמינהי: +במדבר ה+ ונסתרה - וכמה שיעור סתירה לא שמענו, כשהוא אומר והיא נטמאה, הוי אומר: כדי טומאה, כדי ביאה, כדי העראה, כדי חזרת דקל, דברי ר"א;

רבי יהושע אומר: כדי מזיגת הכוס; בן עזאי אומר: כדי לשתותו; ר"ע אומר: כדי לצלות ביצה; רבי יהודה בן בתירא אומר: כדי לגומעה; קס"ד היינו הקפת דקל היינו חזרת דקל, התם א"ר ישמעאל כדי הקפת דקל ופליג ר"א עליה, הכא אמר ר' אליעזר כדי חזרת דקל! אמר אביי: הקפה ברגל, חזרה ברוח. בעי רב אשי: חזרה ברוח כי היכי דאזיל והדר אתי, או דילמא כי היכי דאזיל ואתי והדר קאי בדוכתיה? תיקו. התם אמר ר"א כדי מזיגת הכוס, הכא כדי חזרת דקל! אידי ואידי חד שיעורא הוא. התם א"ר יהושע, כדי לשתותו, הכא אמר כדי מזיגת הכוס! אימא: כדי למזוג ולשתות. ולימא: אידי ואידי חד שיעורא הוא! א"כ, היינו ר"א. התם אמר בן עזאי כדי לצלות ביצה, הכא אמר כדי לשתותו! אידי ואידי חד שיעורא הוא. התם אמר רבי עקיבא כדי לגומעה, הכא אמר כדי לצלות ביצה! אימא: כדי לצלות ביצה ולגומעה. ולימא: אידי ואידי חד שיעורא הוא! אם כן, היינו בן עזאי. התם א"ר יהודה בן בתירא כדי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו, הכא אמר כדי לגומעה! לדבריו דרבי עקיבא קאמר, דקאמר: משערין בצליאה ובגמיעה, אימא: שיעור גמיעה לחודה, כדי לגמע שלש ביצים זו אחר זו, דהיינו צליאה וגמיעה.

ר"א בן ירמיה אומר: כדי שיקשור גרדי נימא. בעי רב אשי: דמרחק או דמקרב? תיקו.

חנין בן פנחס אומר: כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם. בעי רב אשי: דמהדק או דלא מהדק? תיקו.

פלימו אומר: כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר. בעי רב אשי: דמהדק או דלא מהדק? בחדתא או בעתיקא? בחמימא או בקרירא? **[דף ד עמוד ב]** בדחטי או בדשערי? ברכיכא או באקושא? תיקו. א"ר יצחק בר (רב) יוסף א"ר יוחנן: כל אחד ואחד בעצמו שיער. והאיכא בן עזאי דלא נסיב! איבעית אימא: נסיב ופירש הוה; ואיבעית אימא: מרביה שמיע ליה; ואיבעית אימא: +תהלים כה+ סוד ה' ליראיו. דרש רב עזריא, זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי, וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי: כל האוכל לחם בלא נטילת ידים - כאילו בא על אשה זונה, שנאמר: +משלי ו+ כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. אמר רבא: האי

בעד אשה זונה עד ככר לחם, בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעי ליה! אלא  
 אמר רבא: כל הבא על אשה זונה - לסוף מבקש ככר לחם. א"ר זריקא אמר  
 ר"א: כל המזלזל בנטילת ידיים נעקר מן העולם. אמר רב חייא בר אשי אמר  
 רב: מים ראשונים - צריך שיגביה ידיו למעלה, מים אחרונים - צריך שישפיל  
 ידיו למטה. תניא נמי הכי: הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה, שמא יצאו  
 המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. אמר רבי אבהו: כל האוכל פת  
 בלא ניגוב ידיים - כאילו אוכל לחם טמא, שנאמר: +יחזקאל ד+ ויאמר ה' ככה  
 יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו'. ומאי +משלי ו+ ואשת איש נפש יקרה  
 תצוד? אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן: כל אדם שיש בו גסות הרוח -  
 לבסוף נכשל באשת איש, שנא': ואשת איש נפש יקרה תצוד. אמר רבא: האי  
 נפש יקרה, נפש גבוהה מיבעי ליה! ועוד, היא תצוד מיבעי ליה! אלא אמר  
 רבא: כל הבא על אשת איש, אפילו למד תורה, דכתיב בה: +משלי ג+ יקרה  
 היא מפנינים - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, היא תצודנו לדינה של גיהנם.  
 א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי: כל אדם שיש בו גסות הרוח - כאילו עובד  
 עבודת כוכבים, כתי' הכא: +משלי טז+ תועבת ה' כל גבה לב, וכתוב התם:  
 +דברים ז+ ולא תביא תועבה אל ביתך. ורבי יוחנן דידיה אמר: כאילו כפר  
 בעיקר, שנאמר: +דברים ח+ ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו'. ר' חמא  
 בר חנינא אמר: כאילו בא על כל העריות, כתי' הכא: תועבת ה' כל גבה לב,  
 וכת' התם: +ויקרא יח+ כי את כל התועבות האלו וגו'. עולא אמר: כאילו בנה  
 במה, שנאמר: +ישעיהו ב+ חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה  
 נחשב הוא, אל תיקרי במה /ב' פתוחה מ' סגולה/ אלא במה /ב' ומ' קמוצות/.  
 מאי יד ליד לא ינקה? אמר רב: כל הבא על אשת איש, אפי' הקנהו להקב"ה  
 שמים וארץ כאברהם אבינו, דכתיב ביה: +בראשית יד+ הרימתי ידי אל ה'  
 אל עליון קונה שמים וארץ, לא ינקה מדינה של גיהנם. קשיא להו לדבי רבי  
 שילא: האי יד ליד לא ינקה, ידי מיבעי ליה! אלא אמרי דבי רבי שילא: אפילו  
 קיבל תורה כמשה רבינו, דכתיב ביה: +דברים לג+ מימינו אש דת למו, לא  
 ינקה מדינה של גיהנם. קשיא ליה לר' יוחנן: האי יד ליד, יד מיד מיבעיא ליה!  
 אלא א"ר יוחנן: **[דף ה עמוד א]** אפילו עושה צדקה בסתר, דכתיב: +משלי  
 כא+ מתן בסתר יכפה אף וגו', לא ינקה מדינה של גיהנם. אזהרה לגסי הרוח  
 מנין? אמר רבא אמר זעירי: +ירמיהו יג+ שמעו והאזינו אל תגבהו. רב נחמן  
 בר יצחק אמר, מהכא: +דברים ח+ ורם לבבך ושכחת, וכתוב: +דברים ח+  
 השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך, וכדרבי אבין אמר רבי אילעא, דאמר רבי  
 אבין אמר רבי אילעא: כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא בלא

תעשה. דרש רב עוירא, זמנין אמר לה משמיה דרב אסי, וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי: כל אדם שיש בו גסות הרוח - לסוף מתמעט, שנאמר: +איוב כד+ רומו מעט; ושמא תאמר: ישנו בעולם? ת"ל: ואיננו; ואם חוזר בו - נאסף בזמנו כאברהם אבינו, שנאמר: +איוב כד+ והומכו ככל /כ' בפתח וכו' בחולם/ יקפצון, כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו +בראשית כד+ בכל +בראשית כז+ מכל +בראשית לג+ כל, ואם לאו - +איוב כד+ וכראש שבולת ימלו. מאי וכראש שבולת? רב הונא ורב חסדא, חד אמר: כי סאסא דשיבלתא, וחד אמר: כשיבולת עצמה. בשלמא למאן דאמר כי סאסא דשיבלתא, היינו דכתיב וכראש שבולת, אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה, מאי וכראש שבולת? אמר רב אסי, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: משל לאדם שנכנס לתוך שדהו, גבוהה גבוהה הוא מלקט. +ישעיהו נז+ ואת דכא ושפל רוח - רב הונא ורב חסדא, חד אמר: אתי דכא, וחד אמר: אני את דכא. ומסתברא כמ"ד אני את דכא, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, ולא גבה הר סיני למעלה. א"ר יוסף: לעולם ילמד אדם מדעת קונו, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, (והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה). א"ר אלעזר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - ראוי לגדעו כאשירה, כתיב הכא: +ישעיהו י'+ ורמי הקומה גדועים, וכתיב התם: +דברים ז+ ואשיריהם תגדעון. וא"ר אלעזר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אין עפרו ננער שנא': +ישעיהו כו+ הקיצו ורננו שכני עפר, שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר, מי שנעשה שכן לעפר בחייו. ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - שכינה מיללת עליו, שנאמר: +תהלים קלח+ וגבוה ממרחק יידע. דרש רב עוירא, ואיתימא רבי אלעזר: בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם - גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל, אבל מדת הקב"ה אינו כן, הוא גבוה ורואה את השפל, שנא': +תהלים קלח+ כי רם ה' ושפל יראה. אמר רב חסדא, ואיתימא מר עוקבא: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנא': +תהלים קא+ מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אל תקרי אותו אלא אתו /א' בחיריק/ לא אוכל. איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע, שנא': מלשני בסתר רעהו אותו אצמית. א"ר אלכסנדר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אפילו רוח קימעא עוכרתו, שנאמר: +ישעיהו נז+ והרשעים כים נגרש, ומה ים שיש בו כמה רביעיות - רוח קימעא עוכרתו, אדם שאין בו אלא רביעית אחת - עאכ"ו. א"ר חייא בר אשי אמר רב: ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה

בשמינית. א"ר הונא בריה דרב יהושע: ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא. אמר רבא: בשמתא דאית ביה, ובשמתא דלית ביה. א"ר נחמן בר יצחק: לא מינה ולא מקצתה, מי זוטר דכתיב ביה +משלי טז+ תועבת ה' כל גבה לב? אמר חזקיה: אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר, שנא': +ישעיהו סו+ והיה מדי חדש בחדשו [וגו'] יבא כל בשר להשתחוות וגו'. א"ר זירא: בשר כתיב ביה +ויקרא יג+ ונרפא, אדם לא כתיב ביה ונרפא. א"ר יוחנן: אד"ם - א"פר, ד"ם, מ"רה; בש"ר - ב"ושה, ס"רוחה, ר"מה; איכא דאמרי: שאול, דכתיב בשין. א"ר אשי: כל אדם שיש בו גסות הרוח - לסוף נפחת, שנאמר: **[דף ה עמוד ב]** +ויקרא יד+ ולשאת ולספחת, ואין שאת אלא לשון גבוה, שנא': +ישעיהו ב+ ועל [כל] ההרים הרמים ועל [כל] הגבעות הנשאות, ואין ספחת אלא טפילה, שנאמר: +שמואל א' ב+ ספחני נא אל אחת הכהונות לאכל פת לחם. א"ר יהושע בן לוי: בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה, שבשעה שבית המקדש קיים, אדם מקריב עולה - שכר עולה בידו, מנחה - שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר: +תהלים נא+ זבחי אלהים רוח נשברה; ולא עוד, אלא שאין תפלתו נמאסת, שנאמר: +תהלים נא+ לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. ואמר ריב"ל: כל השם אורחותיו בעולם הזה - זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר: +תהלים נ+ ושם דרך אראנו בישע אלהים, אל תקרי ושם /שין שמאלית/ אלא ושם /שין ימנית/ דרך.

[כיצד מקנא לה כו']. הא גופא קשיא, אמרת: אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני זה, אלמא דבור סתירה הוא, והדר תני: דיברה עמו, עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה, אלמא דבור לא כלום הוא! אמר אביי, הכי קאמר: אל תדברי ודברה, אל תדברי ונסתרה, (ולא כלום) אל תסתרי ודברה עמו - עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה, נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה כדי טומאה - אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה.

ואם מת - חולצת. אמאי? תתייבם נמי יבומי! אמר רב יוסף, אמר קרא: +דברים כד+ ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, לאיש אחר - ולא ליבם.

א"ל אביי: אלא מעתה, חליצה נמי לא תיבעי! א"ל: אילו איתיה לבעל, מי לא בעיא גט? השתא נמי תיבעי חליצה. ואית דאמרי: אמר רב יוסף, רחמנא אמר: ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, דלא ליסתריה לביתה, ואת אמרת: תתיבם נמי יבומי. אמר ליה אביי: אלא מעתה, לאחר לא תינשא, דלא תיסתריה לביתה! אמר ליה: **[דף ו עמוד א]** מי קא רמינן לה עליה בעל כרחיה? ואיכא דאמרי, אמר רב יוסף: הכתוב קראו אחר, שאין בן זוגו של ראשון, שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו, ואת אמרת: תתיבם נמי יבומי. אמר ליה אביי: אלא מעתה, נשאת לאחר ומת בלא בנים, לא תתיבם, דהכתוב קראו אחר! גביה דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא. רבא אמר: ק"ו, אם נאסרה במותר לה, באסור לה לא כל שכן. אמר ליה אביי: אלא מעתה, כ"ג שקידש את האלמנה ומת, ויש לו אח כהן הדיוט, לא תתיבם, אם נאסרה במותר לה, באסור לה לא כל שכן! נאסרה? הא אסירא וקיימא! מותר לה? אסור לה הוא! אלא, אשת כהן שנאנסה ומת, ויש לו אח חלל, לא תתיבם, אם נאסרה במותר לה, באסור לה לא כל שכן! אונס בישראל מישראל שרי, וגבי דהאי (מיהא) ליכא איסורא.

מתני'. ואלו אסורות מלאכול בתרומה: האומרת טמאה אני לך, ושבאו עדים שהיא טמאה, והאומרת איני שותה, ושבעלה אינו רוצה להשקותה, ושבעלה בא עליה בדרכך.

גמ'. אמר רב עמרם: הא מילתא אמר לן רב ששת, ואנהר לן עיינין ממתניתין: סוטה שיש לה עדים במדינת הים - אין המים בודקין אותה, מ"ט? דאמר קרא: +במדבר ה+ ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה, דליכא דידע בה, לאפוקי הא דהא איכא דידע בה; ואנהר לן עיינין ממתני', דקתני: ושבאו לה עדים שהיא טמאה, דאתו עדים אימת? אי נימא מקמי דתשתי, זונה היא! אלא לבתר דשתאי, אי אמרת בשלמא אין המים בודקין אותה - שפיר, אלא אי אמרת מים בודקין אותה, תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי נינהו. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך: מים בודקין אותה, והא אימור זכות תולה לה. במאי קמיפלגי? במתנוונה דרבי; דתנן, רבי אומר: זכות תולה במים המרים, ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת, לסוף שהיא מתה באותה מיתה; רב ששת סבר: בין לרבי ובין לרבנן הויא מתנוונה, ורב יוסף סבר:

לרבי הויה מתנוונה, לרבנן לא הויה מתנוונה. מתיב רב שימי בר אשי, ר' שמעון אומר: אין זכות תולה במים המרים, ואם אתה אומר: זכות תולה במים המרים, מדחה אתה את המים בפני כל הנשים השותות, ואתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו, והן אומרים: טמאות היו, אלא שתלה להן זכות; ואם איתא, יש לה עדים במדינת הים, נמי אתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו, והן אומרים: טמאות היו, אלא שיש להן עדים במדינת הים! לר' שמעון קאמרת? לר' שמעון, מדזכות לא תליא, עדים נמי לא תלו. מתיב רב, ואלו שמנחותיהן נשרפות: **[דף ו עמוד ב]** האומרת טמאה אני, ושבאו לה עדים שהיא טמאה; דאתו עדים אימת? אילימא מקמי דתקדוש, תיפוק לחולין! אלא לבתר דקדוש, אי אמרת בשלמא מים בודקין אותה, אלמא בת מקדש ומקרב היא, וכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש, ומשום הכי מנחתה נשרפת; אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה, תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש, ותיפוק לחולין! אמר רב יהודה מדיסקרתא: כגון שזינתה בעזרה, דכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש. מתקיף לה רב משרשיא: והלא פירחי כהונה מלוין אותה! שזינתה מפירחי כהונה עצמן. רב אשי אמר: כגון שנצרכה לנקביה, דאטו פירחי כהונה בכיפה תלי לה? רב פפא אמר: לעולם כדאמרינן מעיקרא, ודקאמרת: תיפוק לחולין! מדרבנן, גזירה שמא יאמרו: מוציאין מכלי שרת לחול. מתיב רב מרי: נטמאת מנחתה, עד שלא קדשה בכלי - הרי היא ככל המנחות ותפדה, משקדשה בכלי - הרי היא ככל המנחות ותשרף; קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא או עד שמתה היא - הרי היא ככל המנחות ותשרף, קרב הקומץ ולא הספיק לאכול שירים עד שמת הוא או עד שמתה היא - הרי היא ככל המנחות ותאכל, שעל הספק באת מתחילה, כיפרה ספיקה והלכה לה; באו לה עדים שהיא טמאה - מנחתה נשרפת, נמצאו עדיה זוממין - מנחתה חולין! עדים זוממין קאמרת? עדים זוממין קלא אית להו. תניא כוותיה דרב ששת, ולא מטעמיה: טהורה - ולא שיש לה עדים במדינת הים, וטהורה - ולא שתלתה לה זכות, היא - ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. ורבי שמעון, נהי דוי"ו לא דריש, והא איכא: **[דף ז עמוד א]** יש לה עדים במדינת הים! לא שכיחא.

מתני'. כיצד עושה לה? מוליכה לבית דין שבאותו מקום, ומוסרין לו שני תלמידי חכמים, שמא יבא עליה בדרך; רבי יהודה אומר: בעלה נאמן עליה.

גמ'. תרי ואיהו הא תלתא, לימא מסייע לי' לרב, דאמר רב יהודה אמר רב: לא שנו אלא בעיר, אבל בדרך - עד דאיכא שלשה, שמא יצטרך אחד מהן לנקביו, ונמצא אחד מהן מתייחד עם הערוה! לא, הכא היינו טעמא, כי היכי דליהו עליה סהדי. תלמידי חכמים אין, כולי עלמא לא, לימא מסייע ליה לאידך דרב, דאמר רב יהודה אמר רב: לא שנו אלא כשרין, אבל פרוצין - אפילו עשרה נמי לא, מעשה היה והוציאוה עשרה במטה! לא, הכא היינו טעמא, דידעי לאתרויי ביה.

רבי יהודה אומר: בעלה וכו'. תניא, רבי יהודה אומר: בעלה נאמן מקל וחומר, ומה נדה שהיא בכרת - בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו - לא כל שכן. ורבנן? היא הנותנת, נדה דכרת - חמירא ליה ומהימן, סוטה דלאו - לא חמירא ליה ולא מהימן. ורבי יהודה מק"ו מייתי לה? והא רבי יהודה מקראי מייתי לה! דתניא: +במדבר ה+ והביא האיש את אשתו אל הכהן - מן התורה האיש מביא את אשתו, אבל אמרו חכמים: מוסרין לו שני תלמידי חכמים, שמא יבא עליה בדרך; רבי יוסי אומר: בעלה נאמן עליה מקל וחומר, ומה נדה שהיא בכרת - בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו - לא כ"ש; אמרו לו: לא, אם אמרת בנדה - שכן יש לה היתר, תאמר בסוטה שאין לה היתר? ואומר: +משלי ט+ מים גנובים ימתקו וגו'; ר' יהודה אומר: מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן, שנא': והביא האיש את אשתו! אמר להו קל וחומר ברישא ופרוכה, והדר אמר להו קרא. רבי יהודה היינו תנא קמא! איכא בינייהו אבל אמרו.

מתני'. היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים, ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות, ואומר לה: בת, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושין, עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים, ואומר לפני דברים שאינם כדי לשומען היא וכל משפחת בית אביה. אם אמרה טמאה אני, שוברת כתובתה ויוצאת. ואם אמרה טהורה אני, מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור, ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות ומטהרין את

המצורעין, וכהן אוחז בבגדיה, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו, עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה; רבי יהודה אומר: אם היה לבה נאה לא היה מגלהו, ואם היה שערה נאה לא היה סותר. היתה מתכסה בלבנים, מכסה בשחורים. היה עליה כלי זהב **[דף ז עמוד ב]** וקטליאות נזמים וטבעות, מעבירין ממנה כדי לנוולה. ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה. וכל הרוצה לראות בא לראות, חוץ מעבדיה ושפחותיה, מפני שלבה גס בהן. וכל הנשים מותרות לראותה, שנאמר: +יחזקאל כג+ ונוסרו /ו' שואית, נ' בחיריק, ו' פתוחה, ס' שואית/ כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה /כ' שואית, ז' בחיריק, מ' פתוחה, ת' שואית, כ' סגולה, נ' קמוצה/.

גמ'. מנהני מילי? א"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בר' חנינא: אתיא תורה תורה, כתיב הכא: +במדבר ה+ ועשה לה הכהן את כל התורה, וכתיב התם: +דברים יז+ על פי התורה אשר יורוך, מה להלן בשבעים ואחד, אף כאן בשבעים ואחד.

ומאיימין עליה וכו'. ורמינהו: כדרך שמאיימין עליה שלא תשתה כך מאיימין עליה שתשתה, אומרים לה: בתי, אם ברור לך הדבר שטהורה את, עמדי על בוריך ושתי, לפי שאין מים המרים דומין אלא לסם יבש שמונח על בשר חי, אם יש שם מכה מחלחל ויורד, אין שם מכה אינו מועיל כלום! לא קשיא: כאן קודם שנמחקה מגילה, כאן לאחר שנמחקה מגילה.

ואומר לפניה וכו'. ת"ר: אומר לפניה דברים של הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים, כגון: +איוב טו+ אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם, יהודה הודה ולא בוש, מה היה סופו? נחל חיי העולם הבא; ראובן הודה ולא בוש, מה היה סופו? נחל חיי העולם הבא. ומה שכן? מה שכן? כדקא אמרינן! אלא מה שכן בעולם הזה? +איוב טו+ להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם. בשלמא ביהודה אשכחן דאודי, דכתיב: +בראשית לח+ ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, אלא ראובן מנלן דאודי? דא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב: +דברים לג+ יחי ראובן ואל ימות +דברים לג+ וזאת ליהודה? כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה

מגולגלין בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים, אמר לפניו: רבש"ע, מי גרם לראובן שהודה? יהודה, וזאת ליהודה? מיד +דברים לג+ שמע ה' קול יהודה! על איבריה לשפא; ולא הוה קא מעיילין ליה למתיבתא דרקיעא, +דברים לג+ ואל עמו תביאנו; ולא הוה קא ידע משקל ומטרח בשמעתא בהדי רבנן, +דברים לג+ ידיו רב לו; לא הוה קא סלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא, +דברים לג+ ועזר מצריו תהיה. בשלמא יהודה דאודי, כי היכי דלא תישרף תמר, אלא ראובן למה ליה דאודי? והאמר רב ששת: חציף עלי (בר ישראל) דמפריט חטאיה! כי היכי דלא ליחשדו אחוהי.

אם אמרה טמאה אני וכו'. שמעת מינה: כותבין שובר! אמר אביי, תני: מקרעת. א"ל רבא: והא שוברת קתני! אלא אמר רבא: במקום שאין כותבין כתובה עסקינן.

ואם אמרה טהורה אני, מעלין אותה לשערי מזרח. מעלין אותה? **[דף ח עמוד א]** התם קיימא! דמסקינן לה ומחתינן לה כדי לייגעה; דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: בית דין מסיעין את העדים ממקום למקום, כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן.

ששם משקין את הסוטות וכו'. בשלמא סוטות, דכתיב: +במדבר ה+ והעמיד הכהן את האשה לפני ה', מצורעין נמי, דכתיב: +ויקרא יד+ והעמיד הכהן המטהר וגו', אלא יולדת מאי טעמא? אילימא משום דאתיין וקיימין אקורבנייהו, דתניא: אין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו, אי הכי, זבין וזבות נמי! אה"נ, ותנא חדא מינייהו נקט. ת"ר: אין משקין שתי סוטות כאחת, כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה; רבי יהודה אומר: לא מן השם הוא זה, אלא אמר קרא: +במדבר ה+ אותה, לבדה. ות"ק, הכתיב: אותה! ת"ק ר"ש היא, דדריש טעם דקרא, ומה טעם קאמר, מה טעם אותה לבדה? כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה. מאי בינייהו? איכא בינייהו רותתת. ורותתת מי משקין? והא אין עושין מצות חבילות חבילות! דתנן: אין משקין שתי סוטות כאחת, ואין מטהרין שני מצורעין כאחת, ואין רוצעין שני עבדים

כאחת, ואין עורפין שתי עגלות כאחת, לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות!  
אמר אב"י, ואיתימא רב כהנא, לא קשיא: כאן בכהן אחד, כאן בשני כהנים.

והכהן אוחז בבגדיה. תנו רבנן: +במדבר ה+ ופרע את ראש האשה - אין לי  
אלא ראשה, גופה מנין? ת"ל: האשה; אם כן, מה ת"ל ופרע את ראשה?  
מלמד, שהכהן סותר את שיערה.

ר' יהודה אומר: אם היה לבה וכו'. למימרא, דר' יהודה חייש להרהורא ורבנן  
לא חיישי, והא איפכא שמעינן להו! דתניא: האיש מכסין אותו פרק אחד  
מלפניו, והאשה - שני פרקים, אחד מלפניה ואחד מלאחריה, מפני שכולה  
ערוה, דברי רבי יהודה; וחכ"א: האיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת  
ערומה! אמר רבה: הכא טעמא מאי? שמא תצא מב"ד זכאית ויתגרו בה  
פרחי כהונה, התם הא מסתלקא. וכי תימא, אתי לאיגרוי באחרניית', האמר  
רבא: גמירי, דאין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות. אמר רבא: דר'  
יהודה אדר' יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן ל"ק? אלא אמר רבא: דר' יהודה  
אדר' יהודה ל"ק, כדשנין; **[דף ח עמוד ב]** דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא, הכא  
טעמא מאי? משום +יחזקאל כג+ ונוסרו כל הנשים, התם אין לך ייסור גדול  
מזה. וכי תימא, לעביד בה תרת'! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא, אמר  
קרא: +ויקרא יט+ ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן  
תנאי היא! לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן, והכא בהא קמיפלגי, מר  
סבר: בזיוניה עדיף ליה טפי מצערא דגופיה, ומר סבר: צערא דגופיה עדיף  
ליה טפי מבזיוניה.

היתה מכוסה לבנים וכו'. תנא: אם היו שחורים נאים לה, מכסין אותה בגדים  
מכוערים.

היו עליה כלי זהב וכו'. פשיטא, השתא נוולי מנוויל לה, הני מיבעיא? מהו  
דתימא בהני אית לה בזיון טפי, כדאמרי אינשי: שליח ערטיל וסיים מסאני,  
קמ"ל.

ואחר כך מביא חבל וכו'. בעא מיניה רבי אבא מרב הונא: חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה? משום שלא ישמטו בגדיה מעליה הוא, ובצלצול קטן נמי סגי, או דילמא משום דאמר מר: היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה, מעכב? א"ל, תניתוה: ואח"כ מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה, כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה.

וכל הרוצה לראות בה יראה וכו'. הא גופא קשיא, אמרת: כל הרוצה לראות בה רואה, אלמא לא שנא גברי ולא שנא נשי, והדר תני: כל הנשים מותרות לראותה, נשים אין, אנשים לא! אמר אביי: תרגמה אנשים. אמר ליה רבא: והא כל הרוצה לראות בה רואה קתני! אלא אמר רבא: כל הרוצה לראות בה רואה - לא שנא גברי ולא שנא נשי, ונשים חייבות לראותה, שנאמר: +יחזקאל כג+ ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה.

מתני'. במדה שאדם מודד בה מודדין לו: היא קשטה את עצמה לעבירה, המקום נוולה; היא גלתה את עצמה לעבירה, המקום גלה עליה; בירך התחילה בעבירה תחילה ואחר כך הבטן, לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן, ושאר כל הגוף לא פלט.

גמ'. אמר רב יוסף: אף על גב דמדה בטילה, במדה לא בטיל; דאמר רב יוסף, וכן תני ר' חייא: מיום שחרב בהמ"ק, אע"פ שבטלה סנהדרי, ארבע מיתות לא בטלו; והא בטלו! אלא דין ארבע מיתות לא בטלו, מי שנתחייב סקילה - או נופל מן הגג או חיה דורסתו, מי שנתחייב שריפה - או נופל בדליקה או נחש מכישו, מי שנתחייב הריגה - או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו, מי שנתחייב חניקה - או טובע בנהר או מת בסרוני. תניא, היה רבי אומר: מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו? שנאמר: +ישעיהו כז+ בסאסאה בשלחה תריבנה; אין לי אלא סאה, מנין לרבות תרקב וחצי תרקב, קב וחצי קב, רובע וחצי רובע, תומן ועוכלא מנין? תלמוד לומר: +ישעיהו ט+ כי כל סאון סואן ברעש. ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול?

תלמוד לומר: +קהלת זז+ אחת לאחת למצוא חשבון. וכן מצינו בסוטה, שבמדה שמדדה בה מדדו לה; היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו, לפיכך כהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל; היא פרסה לו סודרין נאין על ראשה, לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה; היא קשטה לו פניה, לפיכך **[דף ט עמוד א]** פניה מוריקות; היא כחלה לו עיניה, לפיכך עיניה בולטות; היא קלעה לו את שערה, לפיכך כהן סותר את שערה; היא הראתה לו באצבע, לפיכך ציפורניה נושרות; היא חגרה לו בצילצול, לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה; היא פשטה לו את יריכה, לפיכך יריכה נופלת; היא קיבלתו על כריסה, לפיכך בטנה צבה; היא האכילתו מעדני עולם, לפיכך קרבנה מאכל בהמה; היא השקתהו יין משובח בכוסות משובחים, לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש; היא עשתה בסתר, +תהלים צא+ יושב בסתר עליון שם בה פנים, שנאמר: +איוב כד+ ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וגו'; דבר אחר: היא עשתה בסתר, המקום פירסמה בגלוי, שנאמר: +משלי כו+ תכסה /ת' בחיריק כ' בפתח ס' בסגול/ שנאה במשאון /מ' פתוחה ש' קמוצה/ תגלה /ת' בחיריק ג' קמוצה ל' סגולה/ רעתו בקהל (וגו'). ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא חשבון, +ישעיהו ט+ כי כל סאון סואן ברעש למה לי? לכמדה. ומאחר דנפקא ליה מכי כל סאון סואן ברעש, +ישעיהו כז+ בסאסאה בשלחה תריבנה למה לי? לכדרב חנינא בר פפא, דא"ר חנינא בר פפא: אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה, שנאמר: בסאסאה בשלחה וגו'. איני? והאמר רבא: שלשה כוסות האמורות במצרים למה? אחת ששתת בימי משה, ואחת ששתת בימי פרעה נכה, ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה! וכי תימא, הנך אזדו והני אחריני נינהו, והתניא, אמר רבי יהודה: מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא, אמר מנימין גר המצרי: אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה, אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר לבא בקהל! אלא אי איתמר הכי איתמר, א"ר חנינא בר פפא: אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו, שנאמר: בסאסאה בשלחה תריבנה וגו'. אמימר מתני להא דרב חנינא בר פפא אהא, מ"ד: +מלאכי ג+ כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם? אני ה' לא שניתי - לא הכיתי לאומה ושניתי לה, ואתם בני יעקב לא כליתם - היינו דכתיב: +דברים לב+ חצי אכלה בם, חצי כלין והן אינן כלין. אמר רב המנונא: אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו, שנאמר: +איוב כ+ במלאות ספקו /ס' בחיריק פ' שואית/ יצר /י' צרויה צ' סגולה/ לו וגו'. דרש ר' חנינא בר פפא, מאי דכתיב: +תהלים

לג+ רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תהלה? אל תקרי נאווה תהלה אלא נווה תהלה, זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם; דוד - דכתיב: +איכה ב+ טבעו בארץ שעריה, משה - דאמר מר: משנבנה מקדש ראשון, נגנז אהל מועד, קרשיו, קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו. היכא? אמר רב חסדא אמר אבימי: תחת מחילות של היכל. תנו רבנן: סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה, ומה שבידה נטלוהו ממנה; שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו. **[דף ט עמוד ב]** וכן מצינו בנחש הקדמוני, שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו, מה שביקש לא נתנו לו, ומה שבידו נטלוהו ממנו; אמר הקב"ה: אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה, ועכשיו +בראשית ג+ ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה; אני אמרתי יהלך בקומה זקופה, עכשיו על גחוונו ילך; אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם, עכשיו עפר יאכל; הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חווה, עכשיו איבה אשית ביך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה. וכן מצינו בקין, וקרר, ובלעם, ודואג, ואחיתופל, וגחזי, ואבשלום, ואדוניהו, ועוזיהו, והמן, שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידם נטלוהו מהם.

בירך התחילה בעבירה וכו'. מנא ה"מ? אילימא משום דכתיב: +במדבר ה+ בתת ה' את יריכך נופלת ואת בטנך צבה, והכתיב: +במדבר ה+ וצבתה בטנה ונפלה ירכה! אמר אביי: כי לייט - לייט תחילה ירך והדר בטן לייט, ומיא כי בדקי - כי אורחייהו בדקי, בטן ברישא והדר ירך. בקללה נמי כתיב: +במדבר ה+ לצבות בטן ולנפיל ירך! ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך, שלא להוציא לעז על מים המרים.

מתני'. שמשון הלך אחר עיניו, לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, שנאמר: +שופטים יז /טז+ ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו. אבשלום נתגאה בשערו, לפיכך נתלה בשערו; ולפי שבא על עשר פלגשי אביו, לפיכך נתנו בו עשר לונביות, שנאמר: +שמואל ב' יח+ ויסבו עשרה אנשים נושאי כלי יואב; ולפי שגנב ג' גנבות, לב אביו ולב ב"ד ולב ישראל, (שנאמר: +שמואל ב' טו+ ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל), לפיכך נתקעו בו ג' שבטים, שנאמר: +שמואל ב' יח+ ויקח... שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום. וכן לענין

הטובה, מרים המתינה למשה שעה אחת, שנאמר: +שמות ב+ ותצב אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר, שנאמר: +במדבר יב+ והעם לא נסע עד האסף מרים. יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו, שנאמר: +בראשית נ+ ויעל יוסף לקבור את אביו... ויעל עמו גם רכב גם פרשים, מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה. משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו, שנאמר: +שמות יג+ ויקח משה את עצמות יוסף עמו, מי גדול ממה שלא נתעסק בו אלא המקום, שנאמר: +דברים לד+ ויקבור אותו בגיא. לא על משה בלבד אמרו, אלא על כל הצדיקים, שנאמר: +ישעיהו נח+ והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך.

גמ'. ת"ר: שמשון בעיניו מרד, שנאמר: +שופטים יד+ ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני, לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, שנאמר: +שופטים טז+ ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו. איני? והכתיב: +שופטים יד+ ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא! כי אזל מיהא בתר ישרותיה אזל. תניא, רבי אומר: תחילת קלקולו בעזה, לפיכך לקה בעזה; תחילת קלקולו בעזה, דכתיב: +שופטים טז+ וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו', לפיכך לקה בעזה, דכתיב: +שופטים טז+ ויורידו אותו עזתה. והכתיב: +שופטים יד+ וירד שמשון תמנתה! תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. +שופטים טז+ ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה - תניא, רבי אומר: אילמלא (לא) נקרא שמה דלילה, ראויה היתה שתקרא דלילה, דילדלה את כחו, דילדלה את לבו, דילדלה את מעשיו; דילדלה את כחו, דכתיב: +שופטים טז+ ויסר כחו מעליו; דילדלה את לבו, דכתיב: +שופטים טז+ ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו; דילדלה את מעשיו, דאיסתלק שכינה מיניה, דכתיב: +שופטים טז+ והוא לא ידע כי ה' סר מעליו. ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו - מנא ידעה? א"ר חנין א"ר: ניכרין דברי אמת. אביי אמר: ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה, כיון דאמר: +שופטים טז+ נזיר אלהים אני, אמרה: השתא ודאי קושטא קאמר. +שופטים טז+ ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצוהו - מאי ותאלצוהו? אמר רבי יצחק דבי רבי אמי: בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו. +שופטים יג+ ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא - מאי כל טמא? ותו, עד השתא דברים טמאים קאכלה? א"ר יצחק דבי רבי אמי: דברים האסורים בנזיר. +שופטים טו+ ויבקע /ו' בפתח י' בחיריק ב'

בשוא ק' בפתח/ אלהים את המכתש אשר בלחי. א"ר יצחק דבי רבי אמי: הוא איוה לדבר טמא, לפיכך נתלו חייו בדבר טמא. +שופטים יג+ ותחל רוח ה' וגו' - א"ר חמא בר' חנינא: חלתה נבואתו של יעקב אבינו, דכתיב: +בראשית מט+ יהי דן נחש עלי דרך. לפעמו במחנה דן - א"ר יצחק דבי רבי אמי: מלמד, שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג, כתיב הכא: לפעמו במחנה דן, וכתיב התם: +שמות כח+ פעמון ורימון. בין צרעה ובין אשתאול - אמר ר' אסי: צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו, ועקרן שמשון וטחנן זה בזה. +שופטים יג+ והוא יחל להושיע את ישראל - אמר רבי חמא ברבי חנינא: **[דף י עמוד א]** הוחל שבועתו של אבימלך, דכתיב: +בראשית כא+ אם תשקר לי ולניני ולנכדי. +שופטים יג+ ויגדל הנער ויברכהו ה' - במה ברכו? אמר רב יהודה אמר רב: שברכו באמתו, אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף. +שופטים טז+ ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה... ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים - אמר רב, אמר שמשון לפני הקב"ה: רבש"ע, זכור לי עשרים (ושתיים) שנה ששפטתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום. +שופטים טו+ וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים - מאי שנא שועלים? אמר רבי איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא, אמר שמשון: יבא מי שחוזר לאחוריו, ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן. תניא, א"ר שמעון החסיד: בין כתיפיו של שמשון ששים אמה היה, שנאמר: +שופטים טז+ וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריה וישם על כתיפיו, וגמירי, דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה. +שופטים טז+ ויהי טוחן בבית האסורים - א"ר יוחנן: אין טחינה אלא לשון עבירה, וכן הוא אומר: +איוב לא+ תטחן לאחר אשתי, מלמד, שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי: קמי דשתי חמרא - חמרא, קמי רפוקא גרידיא - דובלא. וא"ר יוחנן: כל המזנה - אשתו מזננת עליו, שנאמר: +איוב לא+ אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי, וכתיב: תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין. והיינו דאמרי אינשי: איהו בי קארי, ואיתתיה בי בוציני. וא"ר יוחנן: שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים, שנאמר: +בראשית מט+ דן ידין עמו כאחד וגו'. וא"ר יוחנן: שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנאמר: +תהלים פד+ כי שמש ומגן ה' אלהים וגו'. אלא מעתה, לא ימחה! אלא מעין שמו של הקב"ה, מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדורו על ישראל. וא"ר יוחנן: בלעם חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר: +במדבר כג+

וילך שפי; שמשון חיגר בשתי רגליו היה, שנאמר: +בראשית מט+ שפיפן עלי ארח. ת"ר: חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה, וכולן לקו בהן: שמשון בכחו, שאול בצוארו, אבשלום בשערו, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו. שמשון בכחו, דכתיב: +שופטים טז+ ויסר כחו מעליו; שאול בצוארו, דכתיב: +שמואל א' לא+ ויקח שאול את החרב ויפל עליה; אבשלום בשערו, כדבעינן למימר קמן; צדקיה בעיניו, דכתיב: +מלכים ב' כה+ ואת עיני צדקיהו עור; אסא ברגליו, דכתיב: +מלכים א' טו+ רק לעת זקנתו חלה את רגליו, ואמר רב יהודה אמר רב: שאחזתו פדגרא. א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן: היכי דמי פדגרא? א"ל: כמחט בבשר החי. מנא ידע? איכא דאמרי: מיחש הוה חש ביה; ואיכא דאמרי: מרביה שמע ליה; וא"ד: +תהלים כה+ סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. דרש רבא: מפני מה נענש אסא? מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר: +מלכים א' טו+ והמלך אסא השמיע את כל יהודה. אין נקי - מאי אין נקי? אמר רב יהודה אמר רב: אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. כתיב: +שופטים יד+ וירד שמשון תמנתה, וכתביב: +בראשית לא לח+/+ הנה חמיך עולה תמנתה! א"ר אלעזר: שמשון שנתגנה בה - כתיב ביה ירידה, יהודה שנתעלה בה - כתיב ביה עליה. ר' שמואל בר נחמני אמר: שתי תמנאות היו, חדא בירידה וחדא בעליה. רב פפא אמר: חדא תמנה הואי, דאתי מהאי גיסא - ירידה, ודאתי מהאי גיסא - עליה, כגון ורדוניא ובי בארי ושוקא דנרש. +בראשית לא לח+/+ ותשב בפתח עינים - א"ר אלכסנדר: מלמד, שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו, מקום שכל עינים צופות לראותו. ר' חנין א"ר: מקום הוא ששמו עינים, וכן הוא אומר: +יהושע טו+ תפוח והעינים. ר' שמואל בר נחמני אמר: שנתנה עינים לדבריה; כשתבעה, אמר לה: שמא נכרית את? אמרה ליה: גיורת אני; שמא אשת איש את? אמרה ליה: פנויה אני; שמא קיבל בך אביך קידושין? אמרה ליה: יתומה אני; שמא טמאה את? אמרה ליה: טהורה אני. +בראשית כא+ ויטע אשל בבאר שבע - אמר ריש לקיש: מלמד, שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים. רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר: פרדס, וחד אמר: פונדק. בשלמא למ"ד פרדס, היינו דכתיב ויטע; אלא למ"ד פונדק, מאי ויטע? כדכתיב: +דניאל יא+ ויטע אהלי אפדנו וגו'. ויקרא שם בשם ה' אל עולם - אמר ריש לקיש: אל תיקרי ויקרא **[דף י עמוד ב]** אלא ויקריא, מלמד, שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, כיצד? לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם. +בראשית לח+ ויראה

יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה - משום דכסתה פניה חשבה לזונה?  
א"ר אלעזר: שכסתה פניה בבית חמיה, דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן:  
כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה - זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים. מנלן?  
מתמר. נביאים, דכתיב: +ישעיהו א'+ חזון ישעיהו בן אמוץ; מלכים, מדוד,  
ואמר רבי לוי: דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, אמוץ ואמציה אחים הוו.  
+בראשית לח+ היא מוצאת - היא מיתוצאת מיבעי ליה! א"ר אלעזר: לאחר  
שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן, בא גבריאלי וקירבן. היינו דכתיב: +תהלים  
נו+ למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם, א"ר יוחנן: משעה שנתרחקו  
סימניה נעשית כיונה אילמת; לדוד מכתם - שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם  
לכל. דבר אחר: מכתם - שהיתה מכתו תמה, שנולד כשהוא מהול. דבר  
אחר: מכתם - כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד  
תורה, כך בגדולתו. +בראשית לח+ והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר  
אלה לו אנכי הרה, ותימא ליה מימר! אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב,  
ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר  
רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש  
ואל ילבין פני חבירו ברבים. מנלן? מתמר. +בראשית לח+ הכר נא - א"ר  
חמא ברבי חנינא: בהכר בישר לאביו, בהכר בישרוהו; בהכר בישר -  
+בראשית לז+ הכר נא הכתנת בנך היא, בהכר בישרוהו - הכר נא למי. נא -  
אין נא אלא לשון בקשה, אמרה ליה: בבקשה ממך, הכר פני בוראך ואל  
תעלים עיניך ממני. +בראשית לח+ ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני - היינו  
דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: יוסף שקדש ש"ש בסתר - זכה  
והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה, דכתיב: +תהלים פא+ עדות ביהוסף  
שמו, יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא - זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה.  
כיון שהודה ואמר צדקה ממני, יצתה בת קול ואמרה: אתה הצלת תמר ושני  
בניה מן האור, חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור; מאן נינהו? חנניה  
מישאל ועזריה. צדקה ממני - מנא ידע? יצתה בת קול ואמרה: ממני יצאו  
כבושים. +בראשית לח+ ולא יסף עוד לדעתה - אמר שמואל סבא חמוה  
דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי: כיון שידעה שוב לא פסק  
ממנה, כתיב הכא: ולא יסף עוד לדעתה, וכתוב התם: +דברים ה+ קול גדול  
ולא יסף.

אבשלום נתגאה בשערו וכו'. ת"ר: אבשלום בשערו מרד, שנאמר: +שמואל ב' יד+ וכאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך, תנא: אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה; לפיכך נתלה בשערו, שנאמר: +שמואל ב' יח+ ויקרא /ו' בפתח, י' בחיריק, ק' בקמץ ר' בצירה/ אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויאחז ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר, [שקל ספסירא בעא למיפסקיה], תנא דבי רבי ישמעאל: באותה שעה נבקע שאול מתחתיו. +שמואל ב' יט+ וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני... והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני. הני תמניא בני למה? שבעה, דאסקיה משבעה מדורי גיהנם, ואידך, איכא דאמרי: דקריב רישיה לגבי גופיה, ואיכא דאמרי: דאייתיה לעלמא דאתי. +שמואל ב' יח+ ואבשלום לקח ויצב לו בחייו - מאי לקח? אמר ריש לקיש: שלקח מקח רע לעצמו. את מצבת אשר בעמק המלך וגו' - א"ר חנינא בר פפא: בעצה עמוקה של מלכו של עולם, **[דף יא עמוד א]** דכתיב: +שמואל ב' יב+ הנני מקים עליך רעה מביתך. כיוצא בדבר אתה אומר: +בראשית לז+ וישלחהו מעמק חברון - א"ר חנינא בר פפא: בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון, דכתיב: +בראשית טו+ ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. +שמואל ב' יח+ כי אמר אין לי בן - ולא הוא ליה בני? והכתיב: +שמואל ב' יד+ ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת! אמר רב יצחק בר אבדימי: שלא היה לו בן הגון למלכות. רב חסדא אמר, גמירי: כל השורף תבואתו של חבירו - אינו מניח בן ליורשו, ואיהו קלייה לדיואב, דכתיב: +שמואל ב' יד+ ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש.

וכן לענין הטובה, מרים וכו'. מי דמי? התם חדא שעתא, הכא שבעה יומי! אמר אביי, אימא: ולענין הטובה אינו כן. א"ל רבא: הא וכן לענין הטובה קתני! אלא אמר רבא, הכי קתני: וכן לענין הטובה דבאותה מדה, ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. +שמות ב+ ותתצב אחותו מרחוק - א"ר יצחק: פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר; ותתצב - דכתיב: +שמואל א' ג+

ויבא ה' ויתיצב וגו', אחותו - דכתיב: +משלי ז+ אמור לחכמה אחותי את, מרחוק - דכתיב: +ירמיהו לא+ מרחוק ה' נראה לי, לדעת - דכתיב: +שמואל א' ב+ כי אל דעות ה', מה - דכתיב: +דברים י+ מה ה' אלהיך שואל מעמך, יעשה - דכתיב: +עמוס ג+ כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר, לו - דכתיב: +שופטים ו+ ויקרא לו ה' שלום. +שמות א+ ויקם מלך חדש וגו' - רב ושמואל, חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזירותיו. מאן דאמר חדש ממש, דכתיב: חדש, ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו, דלא כתיב וימת וימלוך. +שמות א+ אשר לא ידע את יוסף - דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל. +שמות א+ ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל - תנא: הוא התחיל בעצה תחילה, לפיכך לקה תחילה; הוא התחיל בעצה תחילה, דכתיב: ויאמר אל עמו; לפיכך לקה תחילה, כדכתיב: +שמות ז+ ובכה ובעמך ובכל עבדיך. +שמות א+ הבה נתחכמה לו - להם מיבעי ליה! א"ר חמא ברבי חנינא: באו ונחכם למושיעין של ישראל, במה נדונם? נדונם באש, כתיב +ישעיהו סו+ כי הנה ה' באש יבא, וכתוב: כי באש ה' נשפט וגו'! בחרב, כתיב: [+ישעיהו סו+ ובחרבו את כל בשר]! אלא בואו ונדונם במים, שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר: +ישעיהו נד+ כי מי נח זאת לי וגו', והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא, אבל על אומה אחת הוא מביא; אי נמי, הוא אינו מביא, אבל הן באין ונופלין בתוכו, וכן הוא אומר: +שמות יד+ ומצרים נסים לקראתו. והיינו דא"ר אלעזר, מאי דכתיב: +שמות יח+ כי בדבר אשר זדו עליהם? בקדירה שבישלו בה נתבשלו. מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא? דכתיב: +בראשית כה+ ויזד יעקב נזיד. א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי, שלשה היו באותה עצה: בלעם, ואיוב, ויתרו, בלעם שיעץ - נהרג, איוב ששתק - נידון ביסורין, יתרו שברח - זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית, שנאמר: +דברי הימים א' ב+ ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתיים שמעתיים סוכתיים המה הקנים /ה' בפתח, ק' נ' בחיריק/ הבאים מחמת אבי בית רכב, וכתוב: +שופטים א+ ובני קיני חתן משה וגו'.

+שמות א+ ונלחם בנו ועלה מן הארץ - ועלינו מיבעי ליה! א"ר אבא בר כהנא: כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו. +שמות א+ וישימו עליו שרי מסים - עליהם מיבעי ליה! תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון: מלמד, שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו, וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטניס אני, אמרו לו: כלום איסטניס אתה יותר מפרעה? שרי מסים - דבר

שמישים (לבנים). למען ענותו בסבלותם - [ענותם מיבעי ליה!] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל. ויבן ערי מסכנות לפרעה - רב ושמואל, חד אמר: שמסכנות את בעליהן, וח"א: שממסכנות את בעליהן, דאמר מר: כל העוסק בבנין מתמסכן. +שמות א+ את פיתום ואת רעמסס - רב ושמואל, חד אמר: פיתום שמה, ולמה נקרא שמה רעמסס? שראשון ראשון מתרוסס; וחד אמר: רעמסס שמה, ולמה נקרא שמה פיתום? שראשון ראשון פי תהום בולעו. +שמות א+ וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ - כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה! אמר ר"ל, רוח הקדש מבשרתן: כן ירבה וכן יפרוץ. +שמות א+ ויקוצו מפני בני ישראל - מלמד, שהיו דומין בעיניהם כקוצים. +שמות א+ ויעבידו מצרים את בני ישראל **[דף יא עמוד ב]** בפרך - רבי אלעזר אמר: בפה רך, רבי שמואל בר נחמני אמר: בפריכה. +שמות א+ וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' - אמר רבא: בתחילה בחומר ובלבנים, ולבסוף ובכל עבודה בשדה. את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך - אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים. ולמ"ד נמי התם בפה רך, הכא ודאי בפריכה. דרש רב עוירא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור - נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתיים, שנאמר: +תהלים סח+ אם תשכבון בין שפתיים וגו', בשכר תשכבון בין שפתיים זכו ישראל לביזת מצרים, שנאמר: +תהלים סח+ כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ, וכיון שמתעברות באות לבתיהם; וכיון שמגיע זמן מולדיהן, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: +שיר השירים ח+ תחת התפוח עוררתיך וגו', והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן, כחיה זו שמשפרת את הולד, שנאמר: +יחזקאל טז+ ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך /ש' בקמץ, ר' בצירה/ ובמים לא רחצת למשעי וגו', ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש, שנאמר: +דברים לב+ ויניקוהו דבש מסלע ושמן וגו'; וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחורשין על גבן, שנאמר: +תהלים קכט+ על גבי חרשו חורשים וגו', לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר: +יחזקאל טז+ רבבה כצמח השדה נתתיך; וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן, שנאמר: +יחזקאל טז+ ותרבי

ותגדלי ותבואי בעדי עדים, אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים,  
 וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה, שנאמר: +שמות טו+ זה אלי  
 ואנוהו. +שמות א+ ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' - רב ושמואל,  
 חד אמר: אשה ובתה, וחד אמר: כלה וחמותה. מ"ד אשה ובתה, יוכבד  
 ומרים; ומ"ד כלה וחמותה, יוכבד ואלישבע. תניא כמ"ד אשה ובתה, דתניא:  
 שפרה - זו יוכבד, ולמה נקרא שמה שפרה? שמשפרת את הולד; ד"א:  
 שפרה - שפרו ורבו ישראל בימיה. פועה - זו מרים, ולמה נקרא שמה פועה?  
 שהיתה פועה (ומוציאה את הולד); ד"א: פועה - שהיתה פועה ברוח הקודש,  
 ואומרת: עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל. +שמות א+ ויאמר  
 בילדכן את העבריות וגו' - מאי אבנים? א"ר חנן: סימן גדול מסר להן, אמר  
 להן: בשעה שכורעת לילד, ירכותיה מצטננות כאבנים. ואית דאמר, כדכתיב:  
 +ירמיהו יח+ וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים, מה יוצר  
 זה - ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע, אף אשה - ירך מכאן וירך מכאן  
 והולד באמצע - אם בן הוא והמתן אותו - א"ר חנינא, סימן גדול מסר להן: בן  
 - פניו למטה, בת - פניה למעלה. +שמות א+ ותיראן המילדות את האלהים  
 ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו' - להן מיבעי ליה! א"ר יוסי בר' חנינא: מלמד,  
 שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו. +שמות א+ ותחיין את הילדים - תנא: לא  
 דיין שלא המיתו אותן, אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון: +שמות א+  
 ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' - מאי חיות? אילימא חיות  
 ממש, אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה? אלא, אמרו לו: אומה זו  
 כחיה נמשלה, יהודה - +בראשית מט+ גור אריה, דן - יהי דן נחש, נפתלי -  
 אילה שלוחה, יששכר - חמור גרם, יוסף - בכור שור, בנימין - זאב יטרף,  
 דכתיב ביה - כתיב ביה, ודלא כתיב ביה - כתיב: (ביה) +יחזקאל יט+ מה  
 אמך לביא בין אריות רבצה וגו'. +שמות א+ ויהי כי יראו המילדות את  
 האלהים ויעש להם בתים - רב ושמואל, חד אמר: בתי כהונה ולויה, וחד  
 אמר: בתי מלכות. מ"ד בתי כהונה ולויה, אהרן ומשה; ומ"ד בתי מלכות, דוד  
 נמי ממרים קאתי, דכתיב: +דברי הימים א' ב+ ותמת עזובה (אשת כלב)  
 ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, וכתיב: +שמואל א' יז+ ודוד בן איש  
 אפרתי וגו'.

+דברי הימים א' ב'+ וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה  
 בניה ישר ושובב וארדון - בן חצרון? +במדבר יג+ בן יפנה הוא! בן שפנה

מעצת מרגלים. ואכתי בן קנז הוא, דכתיב: +שופטים א+ וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב! אמר רבא: חורגו דקנז הוה. **[דף יב עמוד א]** דיקא נמי, דכתיב: +יהושע יד+ הקניזי, ש"מ. עזובה - זו מרים, ולמה נקרא שמה עזובה? שהכל עזובה מתחילתה. הוליד? והלא מינסב הוה נסיב לה! א"ר יוחנן: כל הנושא אשה לשם שמים, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה. יריעות - שהיו פניה דומין ליריעות. ואלה בניה - אל תקרי בניה אלא בניה. ישר - שישר את עצמו; שובב - ששיבב את יצרו; וארדון - שרדה את יצרו; ואיכא דאמרי: על שהיו פניה דומין לורד. +דברי הימים א' ד+ ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה, אשחור - זה כלב, ולמה נקרא שמו אשחור? שהושחרו פניו בתעניות: אבי - שנעשה לה כאב; תקוע - שתקע את לבו לאביו שבשמים. היו שתי נשים - נעשה מרים כשתי נשים, חלאה ונערה - לא חלאה ונערה הואי, אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה. +דברי הימים א' ד+ ובני חלאה צרת וצהר ואתנן, צרת - שנעשית צרה לחברותיה; צהר - שהיו פניה דומין כצהרים; אתנן - שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו. +שמות א+ ויצו פרעה לכל עמו - א"ר יוסי בר' חנינא: אף על עמו גזר. ואמר ר"י בר' חנינא, שלש גזירות גזר: בתחילה - אם בן הוא והמתן אותו, ולבסוף - כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, ולבסוף - אף על עמו גזר. +שמות ב+ וילך איש מבית לוי - להיכן הלך? אמר רב יהודה בר זבינא: שהלך בעצת בתו. תנא: עמרם גדול הדור היה, כיון (שראה שאמר) +מסורת הש"ס: [שגזר]+ פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר: לשוא אנו עמלין! עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו: אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות! פרעה לא גזר אלא בעוה"ז, ואתה בעוה"ז ולעוה"ב! פרעה הרשע, ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר: +איוב כב+ ותגזר אומר ויקם לך! עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן. ויקח - ויחזור מיבעי ליה! א"ר יהודה בר זבינא: שעשה לו מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו, ומלאכי השרת אמרו: +תהלים קיג+ אם הבנים שמחה. את בת לוי - אפשר, בת מאה ושלשים שנה הויה וקרי לה בת? דא"ר חמא בר' חנינא: זו יוכבד, שהורתה בדרך ולידתה בין החומות, שנאמר: +במדבר כז/כו+ אשר ילדה אותה ללוי במצרים, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים! א"ר יהודה: שנולדו בה סימני נערות. +שמות ב+ ותהר האשה ותלד בן - והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא! א"ר יהודה בר

זבינא: מקיש לידתה להורתה, מה הורתה שלא בצער, אף לידתה שלא בצער, מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה. +שמות ב+ ותרא אותו כי טוב הוא - תניא, ר"מ אומר: טוב שמו; ר' יהודה אומר: טוביה שמו; רבי נחמיה אומר: הגון לנביאות; אחרים אומרים: נולד כשהוא מהול; וחכמים אומרים: בשעה שנולד משה - נתמלא הבית כולו אור, כתיב הכא: ותרא אותו כי טוב הוא, וכתיב התם: +בראשית א+ וירא אלהים את האור כי טוב. +שמות ב+ ותצפנהו שלשה ירחים - דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה, והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. +שמות ב+ ולא יכלה עוד הצפינו - אמאי? תצפניה ותיזיל! אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא, ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיהו), דכתיב: +שיר השירים ב+ אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו'. +שמות ב+ ותקח לו תבת גומא - מאי שנא גומא? א"ר אלעזר: מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן, וכל כך למה? לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. רבי שמואל בר נחמני אמר: דבר רך, שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה. ותחמרה בחמר ובזפת - תנא: חמר מבפנים וזפת מבחוץ, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע. ותשם בה את הילד ותשם בסוף - רבי אלעזר אומר: ים סוף, רבי שמואל בר נחמני אמר: **[דף יב עמוד ב]** אגם, כדכתיב: +ישעיהו יט+ קנה וסוף קמלו. ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור - א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: מלמד, שירדה לרחוץ מגלולי אביה, וכן הוא אומר: +ישעיהו ד+ אם רחץ ה' את צואת בנות ציון וגו'. ונערוותיה הולכות וגו' - א"ר יוחנן: אין הליכה זו אלא לשון מיתה, וכן הוא אומר: +בראשית כה+ הנה אנכי הולך למות. +שמות ב+ ותרא את התיבה בתוך הסוף - כיון דחזו דקא בעו לאצולי למשה, אמרו לה: גבירתנו, מנהגו של עולם, מלך בשר ודם גוזר גזירה, אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה - בניו ובני ביתו מקיימין אותה, ואת עוברת על גזירת אביך! בא גבריאל וחיבטן בקרקע. ותשלח את אמתה ותקחה - ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר: ידה, וחד אמר: שפחתה. מ"ד ידה, דכתיב: אמתה; ומ"ד שפחתה, מדלא כתיב ידה. ולמ"ד שפחתה, הא אמרת: בא גבריאל וחיבטן בקרקע! דשייר לה חדא, דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה. ולמאן דאמר ידה, ליכתוב ידה! הא קמ"ל, דאישתרבב אישתרבובי, דאמר מר: וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה; וכן אתה מוצא בשיני רשעים, דכתיב: +תהלים ג+ שני רשעים שברת, ואמר ריש לקיש: אל תיקרי שברת אלא שריבבתה. ותפתח ותראהו את הילד - ותרא מיבעי ליה! א"ר יוסי ברבי חנינא: שראתה שכינה עמו. והנה נער בכה - קרי ליה ילד וקרי ליה

נער! תנא: הוא ילד וקולו כנער, דברי רבי יהודה; אמר לו רבי נחמיה: א"כ, עשיתו למשה רבינו בעל מום! אלא, מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה, אמרה: שמא לא אזכה לחופתו. ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה - מנא ידעה? א"ר יוסי ברבי חנינא: שראתה אותו מהול. זה - א"ר יוחנן: מלמד, שנתנבאה שלא מדעתה, זה נופל ואין אחר נופל. והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב: +ישעיהו ח+ וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים? צופין ואינם יודעין מה צופין, מהגים ואינם יודעים מה מהגים, ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה, עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, כיון דשדיוה למשה, אמרו: תו לא חזינן כי ההוא סימנא, בטלו לגזירתייהו, והם אינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה. והיינו דאמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: +במדבר כ+ המה מי מריבה אשר רבו? המה שראו איצטגניני פרעה וטעו. והיינו דקאמר משה: +במדבר יא+ שש מאות אלף רגלי וגו', אמר להן משה לישראל: בשבילי נצלתם כולכם. ר' חנינא בר פפא אמר: אותו היום עשרים ואחד בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה, ילקה ביום זה? רבי אחא בר חנינא אמר: אותו היום ששה בסיון היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה, ילקה ביום זה? בשלמא למ"ד בששה בסיון, משכחת לה ג' ירחי, דאמר מר: בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה, ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי; אלא למ"ד בעשרים ואחד בניסן, היכי משכחת לה? אותה שנה מעוברת היתה, רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם. ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות - ומאי שנא מעבריות? מלמד, שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק, אמר: פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא? והיינו דכתיב: +ישעיהו כח+ את מי יורה דעה וגו', למי יורה דעה ולמי יבין שמועה? לגמולי מחלב ולעתיקי משדים. ותאמר לה בת פרעה לכו וגו' - א"ר אלעזר: מלמד, שהלכה בזריזות כעלמה. ר' שמואל בר נחמני אמר: העלמה - שהעלימה את דבריה. ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה - אמר רבי חמא בר' חנינא: מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה, היליכי - הא שליכי. ואני אתן את שכרך - א"ר חמא בר' חנינא: לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן, אלא שנותנין להן שכרן. +שמות טו+ ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' - אחות אהרן ולא אחות משה? אמר רב עמרם אמר רב, ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב: מלמד, שהיתה מתנבאה כשהיא אחות

אהרן, [דף יג עמוד א] ואומרת: עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל; וכיון שנולד משה, נתמלא כל הבית כולה אור, עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה: בתי, נתקיימה נבואתיך! וכיון שהטילוהו ליאור, עמד אביה וטפחה על ראשה, אמר לה: בתי, היכן נבואתיך! והיינו דכתיב: +שמות ב+ ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, לידע מה יהא בסוף נבואתה.

יוסף זכה וכו'. מאי שנא מעיקרא דכתיב: +בראשית נ+ ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' והדר: +בראשית נ+ וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו, ומאי שנא לבסוף דכתיב: +בראשית נ+ וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו? א"ר יוחנן: בתחילה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד, ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהן כבוד, דכתיב: +בראשית נ+ ויבאו עד גורן האטד, וכי גורן יש לו לאטד? א"ר אבהו: מלמד, שהקיפוהו כתרם לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אטד, שבאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה. תנא: כולם למלחמה באו, כיון שראו כתרם של יוסף תלוי בארונו של יעקב, נטלו כולן כתריהן ותלאום בארונו של יעקב. תנא: שלשים וששה כתרם נתלו בארונו של יעקב. +בראשית נ+ ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד - תנא: אפי' סוסים ואפילו חמורים (מאילו מאילו). כיון שהגיעו למערת המכפלה, אתא עשו קא מעכב, אמר להן: +בראשית מט /לה/ + ממרא קרית הארבע היא חברון - ואמר רבי יצחק: קרית ארבע - ארבע זוגות היו: אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה, איהו קברה ללאה בדידיה, והאי דפייש דידי הוא. אמרו ליה: זבינתה. אמר להו: נהי דזביני בכירותא, פשיטותא מי זביני? אמרו ליה: אין, דכתיב: +בראשית נ+ בקברי אשר כריתי לי, וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק: אין כירה אלא לשון מכירה, שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה. אמר להו: הבו לי איגרתא, אמרו ליה: איגרתא בארעא דמצרים היא. ומאן ניזיל? ניזיל נפתלי, דקליל כי איילתא, דכתיב: +בראשית מט+ נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר, א"ר אבהו: אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר. חושים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה, אמר להו: מאי האי? ואמרו ליה: קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים. אמר להו: ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון? שקל קולפא מחייה ארישיה, נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב, פתחינהו יעקב לעיניה ואחיר. והיינו דכתיב: +תהלים נח+ ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם

הרשע. באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה, דכתיב: +בראשית כז+ למה אשכל גם שניכם יום אחד, ואע"ג דמיתתן לא ביום אחד הואי, קבורתן מיהא ביום אחד הואי. ואי לא עסק ביה יוסף, אחיו לא הוו מעסקי ביה? והכתיב: +בראשית נ+ וישאו אותו בניו ארצה כנען! אמרו: הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהדיוטות.

מי לנו גדול מיוסף כו'. ת"ר: בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות, שנאמר: +משלי י+ חכם לב יקח מצות וגו'. ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור? אמרו: סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור, הלך משה אצלה, אמר לה: כלום את יודעת היכן יוסף קבור? אמרה לו: ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר, כדי שיתברכו מימיו. הלך משה ועמד על שפת נילוס, אמר לו: יוסף, יוסף, הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם, והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך - מוטב, אם לאו - הרי אנו מנוקין משבועתך, מיד צף ארונו של יוסף. ואל תתמה היאך ברזל צף, שהרי כתיב: +מלכים ב' ו+ ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו' אהה אדוני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל, והלא דברים ק"ו: ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה - צף ברזל מפניו, מפני משה רבינו - על אחת כמה וכמה. רבי נתן אומר: בקברניט של מלכים היה קבור, הלך משה ועמד על קברניט של מלכים, אמר: יוסף, הגיע עת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם, והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מראה עצמך - מוטב, ואם לאו - הרי אנו מנוקין משבועתך, באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף, נטלו משה והביאו אצלו. וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה, והיו עוברין ושבין אומרים: מה טיבן של שני ארונות הללו? אמרו: אחד של מת ואחד של שכינה; וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה? אמרו: **[דף יג עמוד ב]** קיים זה כל מה שכתוב בזה. ואי לא עסיק ביה משה, ישראל לא הוו מיעסקי ביה? והכתיב: +יהושע כד+ ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם! ותו, אי לא איעסקו ביה ישראל, בניו לא הוו מיעסקי ביה? והכתיב: +יהושע כד+ ויהיו לבני יוסף לנחלה! אמרו: הניחו לו, כבודו במרובים יותר מבמועטין, ותו אמרו: הניחו לו, כבודו בגדולים יותר מבקטנים, קברו בשכם -

מאי שנא בשכם? אמר ר' חמא בר' חנינא: משכם גנבוהו, ולשכם נחזיר אבידתו. קשו קראי אהדדי, כתיב: +שמות יג+ ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וכתיב: ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו'! א"ר חמא בר' חנינא: כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו. רבי אלעזר אומר: אף מורידין אותו מגדולתו, דכתיב: +בראשית לח+ ויהי בעת ההיא וירד יהודה. רבי שמואל בר נחמני אמר: אף קובר אשתו ובניו, דכתיב: +בראשית לח+ ותמת בת שוע אשת יהודה וגו', וכתיב: וימת ער ואונן. אמר רב יהודה אמר רב: מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו? מפני שלא מיחה בכבוד אביו, דקאמרי ליה +בראשית מד+ עבדך אבינו, ולא אמר להו ולא מידי. ואמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו? מפני שהנהיג עצמו ברבנות. +בראשית לט+ ויוסף הורד מצרימה - א"ר אלעזר: אל תיקרי הורד אלא הוריד, שהוריד איצטגניני פרעה מגדולתן. ויקנהו פוטיפר סריס פרעה - אמר רב: שקנאו לעצמו. (בא גבריא אל וסירסו) בא גבריא אל ופירעו, מעיקרא כתיב פוטיפר, ולבסוף פוטיפרע.

מי לנו גדול ממשה וכו'. +דברים ג+ ויאמר ה' אלי רב לך - א"ר לוי: ברב בישר, ברב בישרוהו; ברב בישר - +במדבר טז+ רב לכם, ברב בישרוהו - רב לך. דבר אחר: רב לך - רב יש לך, ומנו? יהושע. דבר אחר: רב לך - שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן. וכל כך למה? תנא דבי ר' ישמעאל: לפום גמלא שיחנא. +דברים לא+ ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום - שאין ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך, שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש, דכתיב: +שמות כג+ את מספר ימיך אמלא. לא אוכל עוד לצאת ולבא - מאי לצאת ולבא? אילימא לצאת ולבא ממש, והכתיב: +דברים לד+ ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו... לא נס ליחה, וכתיב: +דברים לד+ ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו, ותניא: שתים עשרה מעלות היו שם, ופסען משה בפסיעה אחת! א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד, שנסתתמו ממנו שערי חכמה. +דברים לא+ וילך משה ויהושע ויציבו באהל מועד - תנא: אותה שבת של דיו זוגי היתה, ניטלה רשות מזה וניתנה לזה. (ותניא) א"ר יהודה: אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, היכן משה מת? בחלקו של ראובן, דכתיב: +דברים לד+ ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו, ונבו

בחלקו של ראובן קיימא, דכתיב: +במדבר לב+ ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו' (נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים), והיכן משה קבור? בחלקו של גד, דכתיב: +דברים לג+ וירא ראשית לו וגו', ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי? ארבעה מילין, אותן ארבעה מילין מי הוליכו? מלמד, שהיה משה מוטל בכנפי שכינה, ומלאכי השרת אומרים: +דברים לג+ צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, והקדוש ברוך הוא אומר: +תהלים צד+ מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און. ושמואל אומר: +קהלת ח+ מי כהחכם ומי יודע פשר דבר. ורבי יוחנן אומר: +איוב כח+ החכמה מאין תמצא. ורב נחמן אומר: +דברים לד+ וימת שם משה וגו'. סמליון אומר: וימת שם משה ספרא רבה דישראל. תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, בת קול משמיע ואומר: וימת משה ספרא רבה דישראל. ויש אומרים: לא מת משה, כתיב הכא: וימת שם, וכתוב התם: +שמות לד+ ויהי שם עם ה', מה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש. +דברים לד+ ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור - א"ר ברכיה: סימן בתוך סימן, ואפ"ה ולא ידע איש את קבורתו. וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל **[דף יד עמוד א]** גסטרא של בית פעור: הראנו היכן משה קבור? עמדו למעלה נדמה להם למטה, למטה - נדמה להם למעלה, נחלקו לשתי כיתות, אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה, למטה - נדמה להן למעלה, לקיים מה שנאמר: +דברים לד+ ולא ידע איש את קבורתו. ר' חמא בר' חנינא אומר: אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור, כתיב הכא: ולא ידע איש את קבורתו, וכתוב התם: +דברים לג+ וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים. וא"ר חמא ברבי חנינא: מפני מה נקבר משה אצל בית פעור? כדי לכפר על מעשה פעור. ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: +דברים יג+ אחרי ה' אלהיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: +דברים ד+ כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא! אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: +בראשית ג+ ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: +בראשית יח+ וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב: +בראשית כה+ ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים, דכתיב: +דברים לד+ ויקבר אותו בגיא, אף אתה קבור מתים. כתנות עור - רב ושמואל, חד אמר: דבר הבא מן העור, וחד אמר: דבר שהעור נהנה ממנו. דרש ר' שמלאי: תורה - תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות

חסדים; תחילתה גמילות חסדים, דכתיב: ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם; וסופה גמילות חסדים, דכתיב: ויקבר אותו בגיא. דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי; אמר לו הקב"ה: כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם, שנאמר: +ישעיהו נג+ לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות /ל' בפתח מ' בקמץ ו' בסגול/ נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע, לכן אחלק לו ברבים - יכול כאחרונים ולא כראשונים? ת"ל: ואת עצומים יחלק שלל, כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות; תחת אשר הערה למות נפשו - שמסר עצמו למיתה, שנאמר: +שמות לב+ ואם אין מחני נא וגו'; ואת פושעים נמנה - שנמנה עם מתי מדבר; והוא חטא רבים נשא - שכיפר על מעשה העגל; ולפושעים יפגיע - שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר: +ירמיהו ז+ ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי. הדרך עלך המקנא לאשתו.